

koršnih razmerah se ugodno za moškega odgojajo mladenči v moških gimnazijah.

Vendar da se izkusi praktičnost terjatev humanistov pa tudi realistov, je vlada osnovala tudi še sledeče specialne in višje ženske šole: 1) specialne šole sadovodstva (vrtnarstva), knjigovodstva, stenografije in telegrafije; 2) višje ženske šole v Moskvi in Petrogradu, ki se delé na tri fakultete: a) filologiko-historično fakulteto, katere predmeti so: občna zgodovina, ruska zgodovina, geografija, zgodovina ruskega jezika, staroslavjansko in rusko slovstvo, občna zgodovina slovstva, francoski, nemški in angleški jezik, latinski jezik, logika, psihologija in higijena; b) fiziko-matematično fakulteto s predmeti: matematika, viša algebra, analitična geometrija, kemija, fizika, zoologija, mineralogija in botanika; c) medicinsko fakulteto za ženske in otročje bolezni.

Dekle, ki želi stopiti v višjo žensko šolo, mora imeti spričalo, da žensko gimnazijo z dobrim vspehom okončala, da je prav lepega zadržanja, za medicinsko fakulteto pa še posebej, da je najmanj 20 let stara.

Naštete specialne in višje ženske šole so pokazale, da so ideje humanistov bolj praktične in tedaj njihove terjatve bolj opravičene, kakor pa ideje in terjatve realistov. Vlada nikdar ni sprejemala na državno službo telegrafistik, a lansko jesen je ukazala tudi privatnim železnocestnim kompanijam, odpustiti iz službe vse telegrafistike ter sprejemati v službo samo moške. Vsled tega so se začele telegrafične šole rušiti. Mnogo učenk imate samo dve fakulteti viših ženskih šol, namreč filologična in matematična.

(Dalje prihodnjič.)

Pisma iz Ogerske.

III.

Po mojih dosedanjih dopisih iz Ogerske bi lahko mislili, da sem strasten občudovalec Madjarov ter da na njih samo občudovanja vredne lastnosti vidim, kakor naši nemškutarji na Nemcih. Vendar jaz sem vedno tega prepričanja, da, kedar, bodi-si naše prijatelje ali naše sovražnike opazujemo, nikoli ne smemo prezirati ne dobrih lastnosti pri prvih, ne napák pri drugih. Kedar dober vspeh stremljenja naših sosedov ali naših nasprotnikov vidimo, ne zavidajmo jim slepo tega, ne hudujmo se po otročje zato na-nje, ker so nas prehiteli in prekosili, temuč preiskujmo vselej brez slepih strasti po mirnem razumu vzroke, po katerih smo mi zaostali in še zaostajamo, kaj daja našim nasprotnikom prevago, večo moč, boljši vspeh in znamenitejšo veljavo; pozvedujmo njihove odlične lastnosti, dobre poti in skušene pripomočke, po katerih so mimo nas prednost si pridobili ter prisvojimo si jih! Potem pazimo vedno na njihove napake, krive poti in njihova slaba sredstva ter porabimo njihove pogréske na lastni prid! Spoznavajmo tako naših sovražnikov kreposti, da se s temi za boj krepimo, pa tudi njihove slabosti, katere, ako zmagati hočemo, zmagovalno napadati moremo!

Oprostite mi te postranske opazke, po katerih se zopet k svojemu predmetu vrnem. „Ogerske za Ogre!“ to odločno geslo madjarsko naznačuje boj, katerega so Madjari za priznanje svoje veljave počeli. „Mi smo mi — Madjari!“ Ogersko državljanstvo ima biti kongruentno z ogersko narodnostjo, toraj kakošnih deset milijonov Nemadjarov, ki v ogerskem országu in v ogerski oblasti prebivajo, se mora brž ko brž pomadjariti. Tisza je v ogerskem državnem zboru svečano in odločno se izjavil, da na Ogerskem se sme edino le ob ogerskem narodu govoriti, a kdorkoli bi trdil, da Ogerska ni država edinega ogerskega naroda, temveč nekoliko-

terih narodnosti, ta je državni izdajalec ter se mora kot takošen kaznovati. Madjarski jezik se je proglasil po celi ogerski kraljevini, izvzemši „avtonomno“ Hrvatsko, za edinopravnega. V Avstriji imate §. 19. in po njem barem nekoliko utrakvisma ali faktičnega priznanja poleg nemštva še nekaterih drugih narodnih pravic; za rajncega Déaka so tudi v Pešti nekateri avstrijskemu §. 19. podobni zakoni za ogersko konstitucijo se ustanovili, pa ti zakoni smejo biti samo na mrtvem papirji, kdor pa se drzne njihovo izvrševanje zahtevati, je državni zločinec ter se kaznuje za hudobnega rušitelja veliko-madjarske državne ideje. Na Ogerskem toraj nikjer ni več dopuščeno, s katerim koli narodom v drugem nego madjarskem jeziku občevati, vloge v katerem slovanskem, nemškem in rumunskem jeziku se nikder ne sprejemajo; še kvitance morajo biti madjarske, in če bi zbornica magnatov odloke ultramadjarske zbornice državnih poslancev ne bila ovrгла, imeli bi testamenti na Ogerskem le tedaj veljavo, ako so madjarsko pisani.

Pogosto mi je prilika slišati bridke tožbe Srbov, Slovakov, Nemcev in Rumunov, koliko sitnosti, težav in stroškov jim to prizadeva, da so v čisto srb-skih, slovaških, nemških in rumunskih mestih in pokrajinah edino le madjarski uradi ter se stranke z uradniki po tolmačih razumevati morajo ter se silijo za uradniške odloke, razglase in dopise vselej za drago plačo tolmačev iskati. Ako pa se zavolj teh silnih sitnosti kdo drzne svojo nevoljo izreči, ga madjarski oblastniki oholo in zaničljivo zavračajo: „sramuj se! ti si Oger! ti hočeš biti ogerski državljan in še ogerskega jezika ne znaš! — Ako ti uredbe in zahteve ogerske države niso po godu, pa pojdi drugam! Ogerska je za Ogre kakor Angleška za Angleže, Francoska za Francoze itd.“

S temi argumenti se tudi dolžnost in potreba dokazuje, po kateri šole po celi Ogerski v madjarskem jeziku biti morajo, ker vsakateri ogerski državljan je po tem modrovanji Oger in vsakateri Oger mora ogerski znati; če ne, tedaj ni dostojen, da se med ogerske državljane šteje in na Ogerskem prebiva. Madjari hočejo na vsakateri jim mogoči način, bodi-si dobrim ali hudim, vse prebivalstvo ogerske kraljevine pomadjariti: državni uradnik toraj nikdo ne sme biti, kdor se Madjara ne imenuje ter odločno za madjarstvo ne poteguje, kdor najbolj za slavo madjarstva kriči, najboljšo mesto in najboljšo plačo dobi. Šole in uradi imajo madjarstvo gojiti, krepiti in širiti, cerkev pa ga blagoslavlja.

Kakor je znano, je ogerski državni zbor v pošlem letu zakon ustanovil, po katerem se madjarščina brez izjeme v vseh šolah po vseh ogerskih pokrajinah učiti mora; slavjanski, rumunski in nemški učitelji, kateri madjarščine ne znajo, se je morajo v treh letih za dostojno službo naučiti, in ako ob tem terminu ne zmorejo pokazati dovoljnega znanja v tem jeziku, se oni, kateri še niso 50 let stari, brezpogojno iz službe odstranijo, — tisti pa, kateri so uže 50 let dovršili, „nekako“ penzionirajo. Ni treba omeniti, da so vsi šolski nadzorniki in oblastniki sami navdušeni Madjari ali madjaroni, katerih je sicer največ in katerih madjarska navdušenost ne pozna ne cilja ne konca. Učitelji, kateri med svojimi učenci madjarstvo marljivo širijo, dobivajo za to patrijotično marljivost vsakojakih pohval, odlikovanj in denarnih nagrad; — nasproti pa učitelji, katerih učenci se malo ali slabo madjarščine naučijo, prezirajo, kaznujejo in preganjajo. Kakor učiteljem, tako so tudi učencem slavjanskih, rumunskih in nemških starišev posebna darila in odlikovanja odločena, če se dobro madjarščine poprimejo in madjarskega duha navdahnejo. Za takošne madjarske premije pa ne skrbi samo vlada, temuč skrbijo tudi, ali rekel bi pa najbolj, privatne osebe in privatna društva: zdaj kakošen bogati prelat,

zdaj kakošen magnat katere koli vrste, zdaj kakošen mestjan ali trgovec ali kdor koli se hoče patrijotičnega in za državo in madjarstvo zaslužnega pokazati, ali se vladi za kakošen križec, kakošno zvezdico ali kakošno takošno odlikovanje prikupiti, daruje v to svrhu večo ali manjšo denarno svoto. Razven tega pa so tudi skoro po vseh mestih društva, katera ob vsakoterih prilikah tudi po kavarnah in gostilnah darove pobirajo za darila slavjanskim, rumunskim in nemškimi šolarčkom, kateri se pridno madjarsčine učijo in v madjarskem duhu odlikujejo.

Madjarska duhovščina je z vso gorečnostjo vnetja za razširjevanje madjarstva: kjer koli mogoče, se le madjarski pridiguje in veronauk le madjarski uči. Slovaški duhoven, znamenit in pošten mož iz Gornje-Ogerskega, mi je pripovedoval, da tam nekateri duhovni v cerkvi s prižnice slovaškemu ljudstvu prigovarjajo, naj se vsakdo pridno madjarskega jezika uči, ker to je Bogu dopadljivo; madjarski jezik je žlahtnejši od slovaškega, toraj tudi Bogu ugodnejši, in kedar se k njemu lepo po madjarski moli, on molitve rajši in poprej usliši nego kedar se po slovaški za milosti prosi.*)

Ob navedenih in še mnogoterih družih razmerah, o katerih pa prihodnjič obširnejše govoriti nameravam, se tedaj lahko misli, da Madjari v kratkem svoj cilj dosežejo ter slovansko, rumunsko in nemško prebivalstvo, katero je v njihovi oblasti, pomadjarijo; vendar te želje, kakor mogočne tudi so, se Madjarom ne spolnijo, in sicer prav zavoljo teh brezobzirnih, nasilnih, zvijačnih, prenaglih in hudobnih sredstev ne, katerih se v tem boju poslužujejo. Več o tem prihodnjič.

V Budapešti 3. februarija.

Dr. Ahasverus.

Starinstvo.

Motniški rimski kamen „Savo fluvio“.

Prošnja do domoljubov.

V. VLPIA. FIRMINA. ANNOR. TRIG.
M. VLPIVS. N. MNTA. FIRMINVS.
ET CANNONIA. STATVTA. V. F.
FECERVNT. SIBI. ET. VLPIO
FIRMIANO. F. AN. XIII.

Tak je napis tega uže tretjikrat v „Novicah“ omejenega rimskega kamna.

Kamen je sam na sebi tako nedolžen, da se prav nič ne more uganiti o njem. On predstavlja neko v srednjem času rimskih cesarjev živečo družino, namreč zakonske: „M. Ulpius Firminus“ in njegovo soprogo „Cannonia Statuta“, katera sta ta nagrobni kamen svojima umrlima otrokoma, 30 let stari hčeri „Firmini“ in 13 let staremu sinu Ulpiju Firminu postavila.

Codex Aug. stran 364. imenuje Speier (??) kot kraj nahodbe. Apianus je pokazal kraj blizo grada „Sanneck = Savinjek, Žovnek“ 2 milji od Celja. To je menda tudi pravo.

Lacij (1551), ki je Apiana prepisal, je po svoji metodi, kar se je dalo, sebi prisvojil, in ga na Trojanah predstavil. Avgust Tyff, ki je toliko o Trojanah pripovedoval, ni vedel nič o tem napisanem kamnu. To je dokaz, da ni ne na Trojanah ne v Motniku njegovo mesto bilo. S tem pa je tudi zgodovina tega kamna končana. — V 39. listu „Novic“ leta 1879. je pisal g. Križnik, da ljudstvo pravi, da ondi, kjer je zdaj tabor,

*) Ni tedaj čuda, da si naši nemškutarji Madjare za zgled jemljejo in da na to težijo, da bi, kakor na Ogerskem madjarski jezik, tako v Avstriji nemški jezik bil edini pravni jezik.

je nekdanj neka grajščinica stala, poimenovanje „grajščinica“ pa ni rimska, ampak sredoveška starina, torej, kako pravi ljudstvo, da je gradišče ali grajščinica bila? Zarad lege ustanove sv. Antona pa znate prav imeti, če ni na Kozjem hrbtu dokazov meni tudi se je uže to dozdevalo, al nepoznan mi je kraj, zato sem po listinskem imenu našel

Savo Fluvio = savski most.

Za to rimsko stacijo se še dan danes kraj lege ne pozna, zato hočem v kratkem svoje mnenje objaviti. Glavna cesta iz rimske Ljubljane peljala je po sedanji dunajski cesti proti sv. Krištofu. To kažejo grobovi itd. natanko v prof. Müllnerjevi knjigi „Emona“ popisani. Kam pa od tod? — naravnost proti kraju, kjer je še dandanes „savski most“. To kaže praktično izurjenost Rimcev pri zidanju cest, ki so si vedno najkrajše in naravnostne poteze izbirali. Vsaj ni drugje pripravnega obrežja za „brod“, in to kaže pa tudi poglavitno velikanska trdnjava nad sedanjim črnuškim mostom, ki je po svoji izvrstni legi in osupljivi velikosti sama po sebi javno spričalo o važnosti njeni, ker je varovala prehod čez Savo menda uže iz prazgodovinskih časov. Nje položaj govori za pravo lego na Savi, pa tudi to, da nam druge poteze od sv. Krištofa naprej manjka.

Najboljše spričalo, da se v svojem mnenji nisem motil, pa je daljava po rimskih miljah. Od Emona (Iga) do savskega mosta (Savo fluvio) je bilo 9 rimskih milj.*) Ta daljava se tudi z današnjo vjema. Sedaj je pri savskem mostu kilometerkamen 6¹/₅ kilometra, na Viru pa 15³/₅ kilometra; to dá 6 dobrih rimskih milj; daljava od savskega mosta do unkraj Mengša, kjer so podzemeljske razvaline, je pa še dokaj večja. Od Vira do Gradišča pri Podpeči pa je zopet dobrih 5 rimskih milj. Če se tedaj te daljave z rimskimi milijami primerijo, razvidi se takoj, da se tu vse vjema. Res je, da je namesti 5 blizo 6¹/₃ rimskih milj od savskega mosta do Vira, a ni nemogoče, da je bila rimska pošta „ad quarto decimo“ (lapide**) nekaj bliže stala, kakor sedanji Vir; če pa je, potem je daljava od rimske pošte pri Viru na Gradišče taista, kakor iz Blagovice na rimske Trojanah.

S tem, menim, je stvar dosti razsvitljena. Kdor pa ni tega prepričan, svetujem mu, naj vzame v roke karto generalnega štaba in naj natanko vse to pregleda — se vé, da mora ljubljansko savsko obrežje poznati — in prepričan sem, da bo potem mojemu popisu pritrdil.

(Konec prihodnjič.)

Mnogovrstne novice.

* 30 let starega konja, ki ga je jahal naš cesar, ko se je dal l. 1867. v Budapeštu za ogerskega kralja kronati, so 28. dne u. m. zavoljo neozdravljive boleznii zaklali v dunajski živinozdravnišnici. Izvrstno lep konj „Cebra“ imenovan, belec po barvi, je bil v cesarskem kobilstvu v Lipici rojen, zadnja leta pa je onemogel in v pokoji živel v hlevu ogerske garde na Dunaji. Da bi se ga ne bila lotila neozdravljiva bolezen, doživel bi bil morebiti 40 let, kajti najviša starost konjska sega do 40 in se ve malokaterokrat do 50 let.

* Časnikov izhaja v Avstriji 1200, v Nemčiji 3778, na Angleškem 2509, na Francoskem 2000, v Italiji 1226, v Rusiji 500 itd.; — v Evropi tedaj skupaj 13.625. V Aziji izhaja 387, v Afriki 50, v Ameriki 9129,

*) Po Peutingerjevi karti.

***) Jeruzalemski potopis.